

तरतिशोकमात्माविविधश्रुतेषु धिद्विरादीनां शोकमपनिनीपुरात्मज्ञानमाह आविशति यथाकनककुंडलादेरादिर्मध्यं अंतश्चैवं रुद्रो विजगतइत्यर्थः तर्हि सांख्याभिमतप्रधानवदचेतनः स्यादित्याशंक्याह विचेष्टतइति कोसेवान्यात्कः प्राण्यात् यदेष आकाश आनंदो न स्यादिति श्रुतेः प्राणापानचेष्टा पितृश्वराधीनत्वात् न कृताकृतान्यापुरुषेण संतापः कार्यइति भावः ॥ ९ ॥ न केवलं वयमेवास्य कर्मणा चेष्टा कुर्मोऽपि तु ब्रह्मादयो पीत्याह एवमित्यादिना प्रथमं रुद्रं तमोमयं विभुस्त्रिगुणमय ईश्वरः ॥ १० ॥ ११ ॥ अपरं चतुर्मुखं रजोमयं ॥ १२ ॥ १३ ॥ वैकृतं विकारं ॥ १४ ॥

आदिरेष हि भूतानां मध्यमंतश्च भारत ॥ विचेष्टते जगच्चेदं सर्वमस्यैव कर्मणा ॥ ९ ॥ एवं सिद्धुर्भूतानि ददर्श प्रथमं विभुः ॥ पितामहो ब्रवीच्चैनं भूतानि सृजमाचिरं ॥ १० ॥ हरिकेशस्तथित्युक्त्वा भूतानां दोषदर्शिवान् ॥ दीर्घकालं तपस्तेपे मग्नो भसिमहातपाः ॥ ११ ॥ सुमहांतं ततः कालं प्रतीक्ष्यैनं पिबामहः ॥ सृष्टारं सर्वभूतानां ससर्ज मनसा परं ॥ १२ ॥ सो ब्रवीत्यितरं दृष्ट्वा गिरिशु स मग्नसि ॥ यदि मे नाग्रजोऽस्य न्यस्ततः सक्ष्याम्यहं प्रजाः ॥ १३ ॥ तम ब्रवीत्यितानां स्तित्वदन्यः पुरुषोऽग्रजः ॥ स्थाणुरेष जले मग्नो विस्रब्धः कुरुवै कृतं ॥ १४ ॥ भूतान्यन्वसृजत्सप्तदक्षा दींस्तु प्रजापतीन् ॥ धैरिमं व्यकरोत्सर्वभूतग्रामं चतुर्विधं ॥ १५ ॥ ताः सृष्टमात्राः क्षुधिताः प्रजाः सर्वाः प्रजापतिं ॥ विभक्षयिषवो राजन्सहस्रा प्राद्रवंस्तदा ॥ १६ ॥ स भक्ष्यमाणस्त्राणार्थी पितामहमुपाद्रवत् ॥ आभ्यो मां भगवांस्त्रातु वृत्तिरासां विधीयतां ॥ १७ ॥ ततस्ताभ्यो ददा वन्नमोषधीः स्यावराणि च ॥ जंगमानि च भूतानि दुर्बलानि बलीयसां ॥ १८ ॥ विहितान्नाः प्रजास्तास्तु जग्मुः सृष्टायथागतं ॥ ततो वदधिरे जग्मुरीति मत्स्यः स्वयोनिरु ॥ १९ ॥ भूतग्रामे विवृद्धे तुष्टे लोके गुरावपि ॥ उदतिष्ठ जलाज्येष्ठः प्रजाश्चेमाददर्श सः ॥ २० ॥ बहुरूपाः प्रजाः सृष्टा विवृद्धाश्च स्वतेजसा ॥ चुक्रोध भगवान् रुद्रोऽलिङ्गं स्वं चाप्यविध्यत ॥ २१ ॥ तत्प्रविद्धं तथा भूमौ तथैव प्रत्यतिष्ठत ॥ तमुवाचा व्ययो ब्रह्मावचोभिः शमयन्निव ॥ २२ ॥ किंकृतं सलिलेशर्वचिरकालस्थितेन ते ॥ किमर्थं चेदमुत्पाद्य लिङ्गं भूमौ प्रवेशितं ॥ २३ ॥ सो ब्रवीज्जातं संरंभस्तथा लोके गुरुगुरुं ॥ प्रजाः सृष्टाः परेणेमाः किंकृष्याम्यनेन वै ॥ २४ ॥ तपसाधिगतं चान्नं प्रजार्थमेपि तामह ॥ औषध्यः परिवर्त्तेरन्यथैव संसृतं प्रजाः ॥ २५ ॥

॥ १५ ॥ १६ ॥ त्रातरक्षतु ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ लिङ्गं प्रसवसामर्थ्यं मेद्वहूपेण अविध्यत भूमौ पातितवान् एतदेव वृजितं सत्सर्वसिद्धिप्रदं आस्तिकानां भविष्यतीत्यभिप्रायेण ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ तपसेति मेममतपसा जलवात्स्त्रूपेण प्रजार्थं अन्नं जातं अन्नादन्नमित्येवं हूपेण औषध्यो बीजां कुरसंतान क्रमेण परिवर्त्तते एवमेवान्नादेतो द्वारा प्रजातः प्रजाश्च परिवर्त्ततेऽतः प्रवाहहूपेण सृष्टिस्थितिकार्ययोर्निर्वोहि सात्येन प्रवृत्ते किमीश्वरेणेत्यभिप्रायेण लिङ्गेऽनादते सति ईश्वरस्तिरोधानं प्राप्तवानित्यर्थः ॥ २५ ॥